Tiedettä, politiikkaa vai tiedepolitiikkaa?

17.5.2021

Tutkimuksen perustehtävänä on tuottaa uutta tietoa. Tutkimuksella on siis tietty tieteenteon itseisarvo. Matematiikka, logiikka ja filosofia ovat esimerkkejä perustutkimuksen tieteenaloista. Soveltavalla tutkimuksella on myös välinearvo käytännön elämässä. Muun muassa maatalous- ja metsätieteet, kauppatieteet ja lihateknologia edustavat soveltavia tieteitä, joilla tavoitellaan taloudellista tai muuta hyötyä.

Tutkimukselle on tyypillistä puolueettomuus eli objektiivisuus. Tutkimustuloksia ja niiden virhelähteitä pitää arvioida kriittisesti. Tuloksia ei saa sepittää eikä vääristellä. Lisäksi tutkimustulokset ovat julkisia. Julkisen tutkimusraportin perusteella tutkimuksen on oltava toistettavissa. Vertaisarvioitu tutkimusartikkeli tai yliopiston väitöskirja on käynyt läpi esitarkastusmenettelyn eli tieteen kritiikin.

Tutkimusmenetelmä on osa tutkimusta. Tietyt hyväksytyt tutkimusmenetelmät ovat alakohtaisia.

Tiede on myös itsensä korjaavaa, kun uusi tutkimustulos voi korvata vanhan. Toisaalta mikään tutkimuslaitos ei edusta ylintä tieteenteon auktoriteettia. Kovassa tieteen kilpailussa yliopistoja voidaan arvioida tieteellisten julkaisujen määrän ja laadun perusteella erilaisilla listoilla.

Yhteiskunnassa on tieteenteon vapaus, kunhan tutkimus täyttää edellä kuvatut yleiset tieteen ja tieteenalan kriteerit. Jos esimerkiksi sosiaalisessa mediassa pyritään rajoittamaan tutkijan tekemisiä, on aihetta kysyä, rajoitetaanko silloin tieteen tekemisen vapautta?

Puurot ja vellit sekaisin?

Nykyään voi tuntua siltä, että tutkimus, mielipide ja politiikka sekoittuvat. Erityisesti sosiaalisessa mediassa voidaan suhtautua kriittisesti tutkimukseen, jos tutkimus ei tue omaa intressiä tai maailmankuvaa. Ihmiset voivat valikoida tietyt tulokset ja unohtaa toiset. Kun tieto leviää digitalisaation keinoin nopeasti, väärän tiedon leviämistä voi olla vaikea estää. Oman maailmankatsomuksen pönkittäminen voi olla joillekin ihmisille toimeentulo sosiaalisessa mediassa, mikä voi vaikeuttaa oikean tiedon tunnistamista.

Tieteessä on hyvä huomioida myös politiikan vaikutus maailmankuvaan. Poliittinen ajattelu voi vaikuttaa esimerkiksi käsitykseemme ilmastonmuutoksen torjunnasta. Yksi poliittinen vaikutin on suhtautuminen yksityisomistukseen, mikä voi vaikuttaa osin esimerkiksi suomalaisen ilmasto- ja metsäkeskustelujen taustalla. Keskusteluissa saatetaan pyrkiä rajoittamaan esimerkiksi yksityistä metsänomistusta. Samalla saattaa jäädä huomaamatta, että hoitamattomassa talousmetsässä heikot puut kuolevat, mikä voi heikentää metsien hiilensidontaa. Toisaalta keskusteluissa voidaan vaatia metsäomaisuutta hiilensitojiksi, jotta itse voi jatkaa saastuttamista ja kulutusta entiseen malliin.

Valtakunnan metsien inventointitulokset tai maankäytön kasvihuonekaasuinventaariot herättävät helposti

yhteiskunnallista keskustelua. Turve ja varsinkin energiaturve ovat olleet yhteiskunnallisen keskustelun keskiössä. Ilmastonmuutoksen torjunta, kasvihuonekaasupäästöjen vähentäminen ja vesiensuojelu ovat tärkeitä asioita. Mutta ilman ruokaa, puhdasta vettä ja energiaa emme pärjää. Turveyrittäjien asema on tällä hetkellä valitettavan vakava oikeudenmukaisen siirtymän rahoitusta odotellessa. Jos ei itse harjoita turvetuotantoa, omista turvepeltoja tai turvemaiden metsiä, on helppoa vastustaa turvemaiden käyttöä. Tai jos on vähävarainen, on helppoa vaatia lisää veroja ja rajoitteita niille, jotka kykenevät veroja maksamaan.

Viimeksi on keskusteltu myös Nature-lehden artikkelista, jonka mukaan EU:n metsien hakkuumäärä on lisääntynyt 69 prosenttia. Erikoista on, jos väärä tieto pääsisi tarkoitushakuisesti tai vahingossa tiedelehdessä läpi? Tutkimuksen politisoitumista on vältettävä, vaikka se, mitä halutaan tutkia, perustuukin yhteiskunnassa vallalla oleviin arvoihin.

Provosoivasti ilmaisten; ihmiset hyväksyvät sellaisia yhteiskunnallisia päätöksiä, jotka eivät vaikuta omaan talouteen eivätkä välittömään elinympäristöön. Eettisesti voidaan kysyä, voiko kesällä Helsingin Kauppatorilla tai ravintolan terassilla nauttia kotimaista kermajäätelöä, jos vastustaa kotimaista maidontuotantoa? Maailma on verkottunut, eikä kukaan elä yhteiskunnasta erillään.

Tiedettä yhteiskunnan vaiko omaksi hyväksi

Nykytieteestä on osin voinut tulla myös oman ideologian ja maailmankatsomuksen edistämisen väline. Jos eläinaktivisti tai turkistarhayrityksen jatkaja tekevät yliopistolla väitöskirjaa eläinten hyvinvoinnista suomalaisilla maatiloilla, voidaan keskustella tieteen ja tutkimuksen tarkoitusperistä. Toisaalta etujärjestöihin tai suojelujärjestöille työllistyvä tutkija voi käyttää julkisin varoin rahoitettua tutkimusta oman järjestötoimintansa tueksi.

Tieteen avulla haetaan uuden tuottamisen lisäksi myös lisäarvoa omalle itselle tai puolueelle tai järjestölle. Mallia voimme hakea Hitlerin Saksasta tai entisestä Neuvostoliitosta, jossa tiede edusti valitsevaa yhteiskuntajärjestystä ja maailmaa, ja vaiensi toisinajattelijat.

Tutkimus tuottaa puolueetonta tietoa. Tutkimus ei kuitenkaan ole täysin arvovapaata keskustelua, vaikka objektiivisuus on lähtökohta. Tutkijatkin ovat ihmisiä rajoitteineen. Tärkeintä onkin tunnistaa arvokeskustelu tieteen todistamista faktoista. Käytäntö voi käyttää tutkimustietoa tai olla sitä käyttämättä.

Risto Lauhanen, MMT
SeAMK Ruoka

Kari Laasasenaho, FT
SeAMK Ruoka